

Станиша Војиновић

Институт за књижевност и уметност
Београд

ТРГОВАЦ, ПЕСНИК, ПРИПОВЕДАЧ И ДРАМСКИ ПИСАЦ СВЕТОЛИК Ф. ВАСИЋ

Међу личностима необичне судбине у Ваљевоу нико није био тако загонетан као Светолик, син старог и познатог трговца Филипа Васића. Светолик Васић (1870-1934) био је трговац, песник (писац епиграма), приповедач и драмски писац, сарадник листова и часописа *Босанска вила*, *Врач погађач*, *Босна*, *Глас Ваљевова*. Спојио је у себи личност која је везана за Ваљево и виспреност једног Ваљевца, који је поред основног занимања трговине, имао и једну необичну, можемо слободно рећи страст, која је тако ретка у нашој литератури, да је он скоро без премца, а та страст је била књижевност. Начитан и бистар, склон дубоком промишљању писао је песме, епиграме, приче и драме од 1895. године до смрти. Био је везан за Ваљево и Београд, а за књижевност његов значај и везе су шире. Био је везан и за остале крајеве (Југославије) како трговином, тако и књижевном сарадњом са Сарајевом, Новим Садом, Загребом и др. Од његовог обимног књижевног дела најзначајнији су епиграми, које је објављивао у листовима *Врач погађач* и *Глас Ваљевова*.

Песник

Почео је са писањем песама и сарадњом сарајевској *Босанској вили*,¹ продужио загребачком *Врачу погађачу* песмама, епиграмима, причама и Змајевом *Невену* песмама.

Већ прве песме сврстале су Светолика Васића у хумористично-сатиричне песнике. Поезију ове оријентације писао је до смрти, а нарочито је то дошло до изражаја у недељном листу *Глас Ваљевова* када је за уредника дошао Недељко С. Савић (1930). Сарадњу у *Гласу Ваљевова* започео је са два епиграма 1930. под псеудонимом „Стари“:

1.
Матици Српској
У Новом си Саду никла
Ту је пупак твој,
Ту радила, ту обикла,
И ти и твој рој.
Кренули те ма где другде,

Какав удес крут,
Тад ни пчела нећеш бити,
Већ ћеш бити *трут*.

2.

Стари и нови

Одавно се ломе мачи,
Све огрезло у злој вољи,
Стари вичу ми смо јачи,
Нови опет ми смо бољи.
Једни другим укус кваре
Нико ником да угове,
Сви читају радо *старе*,
И ревносно хвале *нове*.²

Ова два епиграма најбоље показују којим је правцем ишао као хумориста и сатиричар, његова прва љубав били су, Матица српска из Новог Сада и стари књижевници, који су опстајали упркос чињенице да су младу ствараоци кренули новим путевима и заузели скор све публикације (и часописе и листове).

Та хумористичко-сатирична оријентација Светолика Васића показивала се први пут у хумористичко-сатиричном часопису *Врач погађач* који је у Загребу од 1896. до 1904. године (а после септембарских нереда у Загребу 1902. године, у Новом Саду), издавао је и уређивао је Сима Лукин Лазић (1863-1904), а одговорни уредник у 1896. од броја 6 (30. март/11. април) био је Стеван Бешевић Петров (1868-1942). Један број прилога: шаљивих песама и епиграма објављених *Врачу погађачу*, потписане разним псеудонимима, означио је као настале у Ваљеву. Под псеудонимом Симкинсин објавио је дужу сатиричну песму под насловом *Жаба*, која почиње стиховима:

У брлогу неког рита
Била *сами једна* жаба;
Певала је дану, ноћу,
Ал' јој од тог хасна слаба.

Усамљена жаба је напустила свој рит и упутила се у други, где су је као странкињу оберучке прихватили. Када се одомаћила зажелела је и она њима да пева.

Али:

То не беше из љубави
(Ах, сујета клета што је)
Већ ту један разлог беше:
Да покаже грло своје.

Нико се није обазирао на њено певање, тако да је слушаоце почела да грди и исмева. То хвалисање и грдња изазвало је остале жабе да је морала да се врати своје риту:

Посрамљена, понижена
Јурну своје старом риту
И у глиб се густе заби
Међу рогоз, међу ситу...³

У истом часопису *Врач погађач*, али под иницијалима С. Ф. В. објавио је „Мој први сонет“:

Мом песничком врту шкоди
(Њим', истина, чичак цвета),
Да остане без сонета,
Кад су они сад у моди.

Укус мој се на то своди,
Да су песме без сонета,
Као стручак дивна цвета
Без мириса – што не годи.

Амо перо!... јест ал нема
Да ми дође згодна тема...
Ха, ево је, дође клета!

„Да, ето је“ – рече неко –
Ал је, брале, касно стече,
Јер ту ти је – крај сонета!“⁴

У песми се помиње „чичак“, а под насловом „Чичци“ (псеудоним Х. У. З.) објавио је циклус од девет епиграма, који имају мото: „Набацани без икаква реда, / Неће ником причинити вреда; / А баш није богзна какве шкоде, / Ако који мало и убоде“:

б.
Судац *Мита* није рита,
Ал' је ждера ненасита.
Парничара увек пита
(Само 'нако испод жита):
Хоће л' имат' што год *мита*?⁵

У *Врачу погађачу* је започео „Варнице“, које ће у циклусу објављивати у *Гласу Ваљева*. Започео их је у *Врачу погађачу* под мотом: „Креса не – рад карактера / Који носе какве мрље; / Без икаква друга смера, / До: њих мало да опрље“. Објављене су под шифром Х. У. З. Ове „Варнице“ су посвећене „Укроћеном“, „Тврдици“, „Једном кога зову *словом*“, „Скуташу“, „Некоме“, „У једну записницу“ и „Једноме лукавом“. „Варница“ *Некоме* гласи:

Знам, да ће ти лобања бит' по смрти дупља;
Ал' говоре: да ти је глава већ сад – шупља.⁶

У стиховима је пропратио и долазак краља Петра на власт, али под пуним именом и презименом у *Врачу погађачу* у песми „Новој зори“, које је написао у Ваљеву.⁷ У Ваљеву је написао више песама: када су умрли уредник *Врача погађача* „Сима Лукин Лазић“,⁸ „Јанко Веселиновић“,⁹ шалвиву „Прича о близнацима“,¹⁰ под уобичајеном шифром Х. У. Z. Под овом шифром је 1907. године објавио и епиграм „Водена болест“:

Наука нам ето даде
Сад ново откриће:
Воденој је бољци узрок
Прекомерно пиће...

Опет код нас то верују
И млади и стари:
Ако ј' тако – том су криви
Крчмарски – бунари!...¹¹

У *Врачу погађачу* под шифром Х. У. Z., која се приписује поред Светолика Васића и уреднику Сими Лазићу и Јовану Јовановићу Змају, објављено је у 1897-1898. години 168 епиграма под заједничним насловом „Бројанице“. Неке од ових бројаница (епиграма) имају пандане и у онама које је 1930. године објављивао у *Гласу Ваљева*. На пример епиграм бр. 127:

Од реч: *глава* – **главара**
језичари праве;
Поглавица ваљда је
с *половину* главе!¹²

има варијантом у епиграму потписаном псеудонимом „Стари“, *Размишљања уз цигару*. 53. *Главар и поглавица*.

53.
Главар и поглавица
Шта је *глава* племену,
– По адету старом,
Сво га племе поштује
И зове – *главаром*.

Ал' се одмах по томе
С питањима јаве:
Поглавица да није
С *поливину* – главе?¹³

У листу *Глас Ваљева*, користио је више псеудонима: Стари, Ж., Ти-ро Спирић. Ту је објавио циклус епиграма под заједничким насловом „Размишљања уз цигару“, у којима је на сатиричан и хумористичан начин описао своје савременике:

7.

Злато

Не докучи тајну нико
Што је крије злато жуто;
Један прима да би *вик'о*,
Други опет да би *ћут'о*.¹⁴

11.

Криза књиге

Издавачи брину бриге
Настала је криза књиге,
И цео се еснаф спреже
Ради неке – равнотеже.
По Цвијану *сувом рек' би*:
Има нечег што их гризе;
Ал' по Геци *гојазноме*
Свак ће рећи – *нема кризе!*.¹⁵

19.

Ода пензијама

– И ако су оде – изашле из моде –
Ода вама кратко гласи
И без многе хвале:
Од увек вас *скромност* краси
Зато сте и – *мале*.¹⁶

21.

Нова књига

Госпе, као што се види
Ружних неће бити више,
Јер Лудија Ираклиди
Популарне чланке пише:
Каква треба да је шминка,
И како се – пудерише?
Ја сад узех на се бригу,
Те без вике и без граје,
Као *човек* спремам књигу,
Како да се деца гаје.
А наслов ћу књизи дати:
Ил' *кокета* – или *мати?*

22.

Истина

Док се човек речју вез'о
 И док брци беху већи,
 Истину си у *брк* крес'о,
 И смео си сваком рећи.
 Старо добро време мину
 И настаде ера нова;
 У што кресат' сад истину
 Кад су људи – без *бркова*?¹⁷

30.

Лактови

Неко треба да захвали
 За положај који има,
 Не памети, глави својој
 Него својим - *лактovima*.¹⁸

37.

Криштења

Не знам да л' је шала
 Ил' истина права,
 Да беспослен неко
Јариће крштава.
 Ал' знам посигурно
 Да наш крчмар Вића
 Кадгод је беспослен
 Он крштава – *пића*.
 Увек за тај свети чин
 У ликсуз се баца
 И довлачи воду чак
 Одозго са - *Граца*.¹⁹

38.

Неумрли

Да л' сте свесни шале с вама
 Ви, радници умни, врли:
 – Човек мора *умрет'* прво
 Да би пост'о – *неумрли*!²⁰

38?/39!.

Песник и критичар

Данас:
 Песник хвали критичара
 Нигде нема таквог дара
 Тешко му је наћи пара

У критици чуда ствара.
Сутра:
Ал' паметан сада буди
А тих чуда има свуди
Па и мени ето чуда:
– Данас поче да га куди:
Сад молим те дед' им кажи:
Које важи?
Јер има нас брата дости –
Мање – више људи прости!²¹

42.
Чудо
Природа се зна да шали
К'о што зна да страхом грози:
Кози даде да се јари
А човеку да се – кози!
(Нарочито кад дуг враћа
Ил' меницу туђу плаћа).²²

42/43!/.
Славуј својом дивном песмом
Најхладније срце згрева,
Ал' ко рече мојој жени
Да и она *лепо пева*
Тај ми грдно напакости
Моје живце – Бог да прости!²³

44.
Вук
На сваког је вука вика
Јер најбољу коље двиску,
Ал' шта је крив Вук из Јадра
Одкуда он у истом – списку?
– Е, грдно се с њиме муче,
Језику га Српском уче...
Јадни Вуче!...²⁴

Осећајући своју судбину као предмет непризнавања он је у личности младог Драгутина Илића Јеја видео како поједине „котерије“ суде о једном талентованом писцу:

Ново доба
Да, Пилат је руке прао
Пре нег' што је свој суд дао;
Ново доба даде људе –

Перу руке – кад пресуде;
Слатко сам се томе смеј’о,
Па насмеј се и ти Јејо!...²⁵

Пужење

Одојчад се пузећ’ креће
Да достигне за чим жуди;
Ал’ ми нико казат’ неће
Зашто пузе *зрели* људи?
К’о прост човек ја се борим
Да на ово одговорим.
Дете пузи да се *диже*
Човек да би *пао* ниже!²⁶

52.

Паразити

Ко на туђи рачун живи
К’о паразит тај се цени;
Онда... у тај ред би дошли:
Моја ташта и сви њени.

Е, па браћо ако још то
К’о правило нека важе,
Има л’ кога међ’ живима
Да јој то у очи – каже?²⁷

Опет нови правопис

Има чуда свакојаких,
Ал’ ово је чудо ново:
Неки бата – од заната
Од *бегати* – *бекство* сков’о.

Старе нас и тебе Вуче,
Нов правопис к’о маљ туче:
Сад ил’ бекство да признамо,
Ил’ у – бекство да се дамо!²⁸

Криза књиге

Хваљаху се неки писци
И нови и стари,
Да им књиге понајвише
Купују – пиљари!...
Ал’ и њима нови пропис
Рачун много квари;
Сад хартију само *чисту*
Купују пиљари!...²⁹

Дечје песме

Од кад умре чика-Јова,
Преокрет је чудан наст'о;
Дечје песме многи пишу,
Ал' сувише – *детињасто!*³⁰

Поводом стотог епиграма у *Гласу Ваљева* написао је:

100

Сто намерних, е, па доста,
Нек сад млађи раде;
Стари нек се с пута склоне –
Напред пусте младе...
Ја већ чујем како многи
С усхићењем каже:
– Хвала Богу, те нас спасе
Од даље – *гњаваже!*³¹

Овај циклус епиграма наследили су нови под псеудонимом Ж. „Листићи – из једног бележника“ (објављено је преко педесет). То су нови политички, о кризи и ситуацији у Европи. Наговештава нове покрете на позорници старе Европе. Некада су објављени на првој страни:

Из зембиља г-ђе Европе

У Берлину казан кључа,
Мешају се браћа орна,
А из каше што се крчка
Вири онај *брк* – из Дорна.
(Он је – да им боље прија –
Свакој чорби мирођија).
Ал' ту манцу поред Пруса
Ко л' ће Боже још да куса?³²

Лаж

Крупне лаж свако хоће
Јер их тражи због – *крупноће*,
Масна лаж се гута ласно
Лако клизи што је – *масно*,
Гола лаж је сваком драга,
Ваљда зато што је – *нага*,
Слану опет свако воли,
Кол'ко да се тек – *осоли*,
Овејаној прођа иста,
Разграбе је што је – *чиста*,
Пресном лажју свак се диви
Кад већ *масна* обљутави.

Еле, ствар сад 'вако стоји,
За лаж криза – не постоји!³³

Нечовек

„Бог човека првог сазда!“
Библија нас тако учи
А ко створи – *нечовека*
То ни она недокучи.³⁴

Скромност

Скроман бити врлина је,
Само треба и то знати,
У данима опште кризе
Тај се луксуз не исплати.³⁵

Без кичме

Пут у живот увек води
Кроз вратанца једна мала;
Кроз њих лако онај прође
Ком' је кичма к'о – спирала;
Ко усправно к њима ступа,
Сву ће главу да – разлупа!³⁶

Чизма

Слушах још к'о дете
Где говоре стари:
Чизма главу чува
Шубара је квари.
Збиља кад је влага
Чизма глави годи,
Ал' кад чизма *гази*
Онда глави – *шкоди*.³⁷

Ордени

Код народа, обичај је,
Да ордене разне кује;
За разлику од осталих
Да *заслужне* одликују
Ал' ко броји ове друге
Том' се отме уздах тужни,
И прошапће болно, сетно:
– Е, много их – *незаслужни*!³⁸

Дечије песме

Неки медиј у „транс“ пао,
С оног света вест нам дао:
Болестан је чика – Јова,

Из постеље никуд не сме,
Натент'о га враг да чита
Неке *нове дечје песме*.
Читао их није много
Јер је одма занемог'о
У занос је тешки пао
И дан и ноћ само јеца,
И кроз сузе болно шапће:
„Те напасти и те беде
Што бар децу – не поштеде?“³⁹

Упоредо са епиграмима „Листићи – из једнога бележника“, под новим псеудонимом „Ђира Спирић“ објавио је циклус епиграма под заједничким насловом „Рабоши“, који су штампани у прозној форми:

На конгресу, у П. Е. Н.-клубу, тој просветној светлој лучи, од корисних, *летних* ствари, највише је било – *жучи*.⁴⁰

Под псеудонимом „Ђира Спирић“ објавио је групу епиграма под заједничким насловом „Варнице“, под мотом: „Нису праве ал' све свуда лете; Ако неког и опрље – није штете“.

Ево неколико примера:

Кад чух поклич: „Сложно напред!“
Као да ме сунце грану;
Питам: Куд у име Бога?...
Сви кликнуше: „У *механу!*“⁴¹

Празна обећања
Да, многа се глава лупа
Како криза да се спасе,
Свак с идејом неком ступа
Ал' се оне брзо гасе...
Спас је, од тог тешког стања
Због ког' народ тол'ко страда:
Мање празних обећања -
А озбиљног више – *рада!*...⁴²

Занимљиво је да су *Бројанице* потписане псеудонимом XYZ и X-Y-Z објављене у часопису *Врач погађач* 1896. и 1903. присписане у Библиографији лексикографског завода (бр. 43096а) Јовану Јовановићу Змају. Када је Светолик Васић послао часопису *Врач погађач* први прилог поручио му је уредник: „X-Y-Z. Београд. Оно је *зјело изрјадно!* Но имали бисмо много нешто да вам кажемо, ама ваша адреса не ваља. Писасмо вам по оној адреси, али нам се писмо вратило са примедбом: *непознат*. Дајте нам што прије вашу тачну адресу и здравствујте на многаја!“⁴³

Приповедач

Хумористичка приповетка Светолика Васића нема дубљу социјалну ноту, оне имају потпуну слободу у мотиву и у начину обраде. Оне су фрагменти из живота једне вароши на почетку 20. века. Његова проза, коју је најчешће датирао као насталу у Ваљевоу, садрже срдечно приповедање, лако, местимично са добром темом и занимљивим ликовима. За разлику од епиграма његова сатирична поента је отупљена, иако по негде под притиском материјала из стварног живота пробије поред хумора и сатирични елемент.

У *Врачу погађачу* 1905, 1906 и 1907. године, под шифром Х. У. З. објавио је неколико приповедака. У причи „Прва боља“, пише како „Наша варош броји 5000 душа, без Поп-Вучка...“, а помиње газду Максима Бумбара, лечника Морица Златнокоменовића;⁴⁴ у другој „Певачко друштво“, на шаљив начин је описан настанак и престанак певачког друштва „Кос“;⁴⁵ а у трећој „Селидба“ описао је јадиковање једног „добро-сретника, кога је Бог обдарио са седморо дечице“, социјално је интониран, описана је једна сиромашна породица, са пуно деце, која траж стан;⁴⁶ а у четвртој „Подварак. Једна сличица из првих дана једног брачног пара“ шаљивој на старински начин по угледу на Љубомира Ненадовић описао је доживљаје једног фризера са подварком, који га је покварио измешавши га са берберским сапуном.⁴⁷ Написао је шаљиву анегдоту о Црногорцима.⁴⁸ Ове 1907. године објавио је у *Врачу погађачу* више прозних радова него песама, јер су даље следовале приче: „Телефон“, шаљива о доласку првог телефона у варошици⁴⁹ и „ПреблагИ Јефрем“, о догађајима после смрти у којој се наругао администрацији која захтева велики број докумената за одржаваће сахрана и подушја. Прича о администрацији завршава се у Рају, где је „ПреблагИ Јеврем“ морао да попуни још неке папире.⁵⁰ Затим су следовале „Срећа“, о добитнику на лутрији који је убрзо умро;⁵¹ „Број 11“, о сујеверју једног парничара;⁵² и „Капетанов шешир“ која се дешава у селу Каменици, где је срески капетан и показао осиноност власти према сеоском практиканту.⁵³ У Ваљевоу је Светислав Васић написао и шалу „Пуж“ о Марку Цвркоти Црногорцу.⁵⁴

Драмски писац

Као драмски писац Васић је најпознатији, по једночинки „из нашег друштвеног живота“ *Срећа и деца*, која је изашла у Ваљевоу 1909. године.⁵⁵ У једном од првих приказа ове једночинке, непознати писац, који се потписао псеудонимом Ж. (овај псеудоним ће узети сам Васић 1934. у *Гласу Ваљева*) поменуо је оно што је најзначајније: „Св. Ф. Васић није непознат нашем читалачком свету, јер је он дуго година писао врло духовите ствари у *Врачу погађачу*. Читалачка публика с обе стране Саве тражила је у томе листу прво шифру Х. У. З. под којом је г. Васић писао,

јер је била уверена, да су ствари, потписане тим знацима, у истину и лепе и духовите...“ Исти критичар је за једночинку навео да је писац успео да „у одмереним и тачним потезима наслика: шта је истинска срећа једног човека! Кроз цео комад провлачи се једар хумор, који није баналан, јер истиче из врела, које се тек почело црпити... Свим пријатељима здравог хумора препоручујемо ову књижицу г. Васићеву, јер ће у њој наћи истинске забаве и поуке“.⁵⁶

Једночинка припада групи драма из породичног живота. Главно лице је Панта професор који је у листу *Нада* објавио чланак о срећи коју треба наћи у деци. Када је чланак објављен њему су се обратили читаоци. Он на породичном скупу чита та писма, у којима су изнета различита мишљења (и за и против) основне тезе чланка. Међу присутнима су: Јулијана, његова жена; Живадин, адвокат и његова жена Јеца, Јанко трговац и његова жена Смиља, сви без деце. Прво писмо које професор Панта чита је од Срећка Ћирића, који има седморо деце, а осмо је на путу и који закључује да то и није нека срећа за њега, који своју велику породицу не може ни да исхрани. Скуп се тада одлучује да их доведе у кућу и да расправе о његовом ставу. Даље се наставља читање писама и том приликом се показује да су писци писама они који учествују у дебасти али под разним псеудонимима. Ту су драмска ситуација заплиће у коментарисању ставова аутора писама. Када је потписник првог писма Срећко Ћирић дошао са својом породицом свако је хтео да усвоји по неко његово дете. На крају се испоставило да ако свакоме уступи по једно они остају без своје деце. Срећко Ћирић одлучује да их задржи децу јер су „деца срећа“. Једноставна радња, која је сва у коментарима личности, добро написана. Према насловној страни једночинке, она је играна први пут 8. децембра 1907. у Ваљевоу у извођењу нишког позоришта „Синђелић“, а после тога „са малим изменама“ у позоришту Бране Цветковића у Београду 16, 17. и 28. јуна 1909. године.

Када је књига изашла часопис *Врач погађач* за 1909. годину објавио белешку „С. Ф. Васић (Х. У. З.) *Срећа и деца*, слика из нашег друштвеног живота у једном чину. Ваљево 1909... Ко од *Врачевих* читалаца жели ову књижицу, нека нам пошаље 40 филера (у маркама, или с претплатом *Врачевом*), па ће је добити плаћено. С наше стране најтоплија препорука, а мислимо да ће и ког *Врачевог* претплатника ова књижица заинтересовати, пошто јој је писац један од најбољих сарадника *Врачевих* из ранијих година.“⁵⁷

Исте године када се појавила као посебна књига прештампања је ова једночинка у патриотском листу *Босна*.⁵⁸

Али то није све. Једну драму послао је на конкурс Матице српске у Новом Саду. То је комедија у четири чина „Бегунаци“ и чува се у Рукописном одељењу Матице српске, под сигнатуром М 84. Написана је 1906. године, има 54 исписане стране, потписана је иницијалима Х. У.

Z. и мото: „Критичари!.. Не међите,/ Одмах све на вел’ ко клатно;/ Златно перо, што напише, / Не мора бит’ увек – *златно!*“, а неко је оловком разрешио: „Писац Светолик Ф. Васић, Ваљево, 1906. г.“

Овај епиграм објавио је под својом шифром X. Y. Z. у циклусу „Чичци“ под редним бројем 9:

Критичари не међите
Одмах све на вел’ ко клатно;
Златно перо, што напише,
Не мора бит’ увек – *златно!*⁵⁹

У извештају Матице српске,⁶⁰ наводи се да је за расписани конкурс дошло више драма, али да ниједна не заслужује награду. Под редним бројем 5 налази се драма „Бегунци“ за горе наведеном шифром. Истом приликом под редним бројем 3 налазила се „Правда и кривда“ мелодрама у 3 чина (По народном веровању) потписана шифром X. Y. Z. До ове драме нисмо могли доћи.

Главне личности драме „Бегунци“ су Аврам Цицварић, пензионер, његова жена Соса, син Милан, предавач у унутрашњости Србије, његова жена Зорка, Јевта Беловранић, рачуноиспитач и његова жена Дафина и пуница Стана, Сима Жероњић, пријатељ Јевтин, и његова пуница Смиљка; Јеротије Попарић, трговац и његова жена Живана; Стеван Кривдић, члан полиције; Мића, практикант и песник; Живко, одађија; Максим и Софија, слуге Јевтини. Догађа се у Београду. Први чин код Јевте, други код Јеротија истога дана; трећи код Јевте истога дана обноћ и четврти у полицији – сутра дан.

Урнбесна комедија забуне, која настаје због љубоморе мужева и жена, а преко писама и слуге заплићу радњу. Љубоморни муж после три дана од свадбе мора на службени пут. У међувремену његова жена позове у госте свог брата од тетке Милана са женом. Како су они били дуго у свађи о том доласку она не обавештава свога супруга. Када је случајно прочитао Миланово писмо муж је помислио да је оно од љубавника и организује свој тобожњи одлазак на службени пут како би их ухватио на делу. Радња се заплиће по систему комедије заблуде, да свако тражи своју одбеглу жену или одбеглог мужа да се на крају све разреши у полицијској станици. Комедија има веома успешних дијалога, којима је описана заблуда, да и данас делује модерно и драмски. У епизодним улогама истиче се практикант Мића песник, који на сцени чита две своје песме: „Оду карфиолу“ и „Оду паприкашу“

Комедија се завршава последњом сценом:

„Сима: (извири иза зида) Је л’ још ту?...

(Граја. Вичу: „Ено га!.. Прико!.. Симо!“)

Јевта: Прико, одкуда ти овде?..

Сима: (прилази бојажљиво) Па ево, преноћих у „хладовини!“

Смиљка: (горопадно) Какав си, ти ћеш и на вешала dospети!...

Јевта: Како, дођи овамо, по Богу брата?..

Сима: Море, батали!.. (Окрене се и спази Зорку) Ево је!.. Ова ме је „фрајла“, амо опремила!.. Кад синоћ дођох у твоју кућу прико, она дрекну и почне запомагати; а патролција, као да га из рукава избаци, мене за јаку, па у полицију!.. Мојих ноћашних мука нигде!.. Бухе ме разнесоше!..

Зорка: Опростите господине, преклињем вас!..

Сима: (покаже на Смиљку) Ову молити да опрости а мене не!.. Ја сам мањи и од макова зрна!..

Зорка: (склопи руке пред Смиљком) Ја сам свему крива... опростите!..

Смиљка: Дете моје, немој молити!... ја му праштам, само кад смо га нашли!..

Сима: (за се) Камо среће, да сам се на свагда изгубио!...

Стева Кривдић: Господо, верујте ми, да још не могу са тим да будем на чисто, одкуд оволика забуна?...

Јевта: То се не да укратко испричати. Ви ћете ме веома обавезати, ако ми вечерас гост будете о вечери, те да вам бар све потанко испричам!... А сад збогом господине и опростите!... Хвала Богу, кад смо се само нашли!... хајдемо!...

Стева Кривдић: Гледаћу да вас посетим!...

Сви: Збогом господине!...

Стева Кривдић: Збогом!...

Завеса пада.“

Драме је писао до последњих дана. На конкурс Сарајевске „Просвете“ за драму у једном чину „са родољубивом тенденцијом“ приспело је 24 дела. Жири у саставу Марко Марковић, Боривоје Јевтић, Мирко Максимовић и Ђорђе Пејиновић није доделило прву и другу награду. Жири је ипак сматрао да је „било неких ствари“ које имају извесну сценску или књижевну вредност и решили су да из ужег избора комада награде три драме са по хиљаду динара: То су једночинке: *Један сат у паланци*, послат под шифром „X-13“ (Војислав Стаменковић, књижевник из Кладова), *Од Болеча Јанко*, под шифром „Апопуп“ (Светолик Ф. Васић из Београда) и *Стражмештер Клишанин*, под шифром „Голгота 28“ (Ђуро Хондреј из Сарајева). Жири је закључио да уколико се оне узму за приказивање, писци изврше неке измене.⁶¹

Занимљиво је да је и *Глас Ваљева* 1931. године објавио конкурс Сарајевског позоришта:

„Рукописи се предају до 30. септембра. Комад треба да је из народног живота, да испуњава цело вече. Може бити било које драмске врсте: комедија, драма, трагедија, комад с певањем итд. у стиху или у прози. При оцени у првом реду биће узиман комад са певањем из народног живота. Свако драмско дело биће приказано у сезони 1931-32. године. Де-

ло се шаље у два примерка писаћом машином у читљивом слогу и завореном коверту под шифром. Шифра на делу треба да одговара шифри која се налази на писму са пишчевим именом и адресом. Писана руком неће се узимати у обзир“.⁶²

*

Овај скромни стваралац, који је објављивао под најразличитијим псеудонимима (сви и нису разрешени) остао је заборављен. Ово је покушај да се баца мало светла на његово књижевно дело, које није тако мало.

Рођен је у Ваљеу 1870. године, од мајке Симке и оца Филип, трговца.⁶³ Основну школу и четири разреда гимназије завршио у месту рођења. После кратког задржавања у радњи свога оца прешао је у Београд где је радио као трговачки помоћник (1898) и књиговођа (1899). Почетком 1901. године отворио је у Ваљеу самосталну трговачку радњу.⁶⁴ Од тада је трговац или у Ваљеу или у Београду, можда истовремено у оба града. Бистре памети, самообразовањем и праћењем тадашње књижевности наметнуо се за сарадника неколико листова и часописа у којима је објавио песме, хумореске и драме. Сарадња: *Босанска вила* (1895-1896, 1898-1899, 1901), *Врач погађач* (1896-1901, 1903-1909, 1913), *Невен* (1898-1899), *Календар „Врач погађач“ за 1906. и 1907. годину*, *Босна* (1909-1910), *Глас Ваљева* (1929-1934). Његову комедију, једночинку из друштвеног живота, *Срећа и деца*, приказало је позориште „Синђелић“ у Ваљеу 8. децембра 1907. а, са малим изменама, у Београду у Бранином позоришту 26, 27. и 28. јуна 1909. године. Преминуо је у Београду 1. фебруара 1934. године.⁶⁵ У рукопису је остала Васићева комедија *Бегунци*, написана 1906. године. Писао је под шифрама: С. Филиповић-Васкин, Х. У. З., Драг. Ф. Васић, Симкинсин, С. Ф. Васић, С. Ф. В., Ветеран, Ж., Стари, Ћира Спирић.

Напомене

¹ У списку сарадника *Босанске виле* за 1899, пише да је књиговођа у Београду, а у 1901. пише: „С. Ф. Васић, трговац у Београду“. Када се први пут обратио редакцији *Босанске виле*, у одговима уредништва (Босанска вила, X, 1895, бр. 20, 30. октобар, 319) поручено је: „г. С. Ф. Васкин у Ваљево. Ова је пјесма добра и уврстићемо је. Изволите нам се чешће јављати и ако можете наћи нам кога претплатника тамо, врло би нас обавезали“.

² Босанска вила, Бр. 45 (16. новембар), 3.

³ Врач погађач, IV, 1899, бр. 2 (15/27. јануар), 17.

⁴ Исто, IV, 1899, бр. 9 (1/13. мај), 73.

⁵ Исто, IV, 1899, бр. 1 (1/13. јануар), 7.

⁶ Исто, IV, 1899, бр. 14 (16/28. јули), 113.

⁷ Исто, VIII, 1903, бр. 12 (16/29. јуни), 96

- ⁸ Исто, IX, 1904, бр. 13 (1/14. јули), 102.
⁹ Исто, X, 1905, бр. 13 (1/14. јули), 99.
¹⁰ Исто, X, 1905, бр. 20 (16/29. октобар), 155.
¹¹ Исто, XII, 1907, бр. 1 (1/14. јануар), 8.
¹² Исто, III, 1898, бр. 3 (15/27. фебруар), 36.
¹³ Глас Ваљева, III, 1930, бр. 45 (8. новембар), 3.
¹⁴ Исто, бр. 48 (7. децембар), 3.
¹⁵ Исто, бр. 50 (21. децембар), 3.
¹⁶ Глас Ваљева, IV, 1931, бр. 3 (18. јануар), 3.
¹⁷ Исто, бр. 4 (25. мај), 4.
¹⁸ Исто, бр. 10 (8. март), 3.
¹⁹ Исто, бр. 14 (5. април), 2.
²⁰ Исто, бр. 15 (12. април), 2.
²¹ Исто, бр. 16 (19. април), 3.
²² Исто, бр. 17 (26. април), 3.
²³ Исто, бр. 19 (10. мај), 3.
²⁴ Исто, бр. 20 (17. мај), 3.
²⁵ Исто, бр. 37 (13. септембар), 3.
²⁶ Исто, бр. 40 (4. октобар), 3.
²⁷ Исто, бр. 44 (1. новембар), 3.
²⁸ Исто, бр. 48 (29. новембар), 3.
²⁹ Исто, бр. 51 (20. децембар), 3.
³⁰ Глас Ваљева, V, 1932, бр. 16 (17. април), 2.
³¹ Исто, бр. 17 (24. април), 3.
³² Исто, бр. 25 (19. јуни), 2.
³³ Исто, бр. 31 (31. август), 2.
³⁴ Исто, бр. 38 (18. септембар), 3.
³⁵ Исто, бр. 49 (4. децембар), 1.
³⁶ Исто, бр. 50 (11. децембар), 1.
³⁷ Исто, бр. 52 (25. децембар), 2.
³⁸ Глас Ваљева, VI, 1933, бр. 1 (1. јануар), 1.
³⁹ Исто, бр. 3 (15. јануар), 1.
⁴⁰ Исто, бр. 32 (6. август), 3.
⁴¹ Исто, бр. 40 (1. октобар), 1.
⁴² Исто, бр. 44 (29. октобар), 1.
⁴³ *Поруке и опоруге*, Врач погађач, I, 1896, бр. 11 (15/27. јуни), 129.
⁴⁴ Исто, V, 1900, бр. 16 (16/29. август), 131-132.
⁴⁵ Исто, X, 1905, бр. 14 (16/29. јули), 111-112.
⁴⁶ Исто, XI, 1906, бр. 6 (16/29. март), 55.
⁴⁷ Исто, XII, 1907, бр. 1 (1/14. јануар), 11-12.
⁴⁸ Исто, XII, 1907, бр. 8 (16/29. април), 66.
⁴⁹ Исто, XII, 1907, бр. 9 (1/14. мај), 75-76.
⁵⁰ Исто, XII, 1907, 13 (1/14. јули), 109-110.
⁵¹ Исто, XII, 1907, 18 (16/29. септембар), 149-150.
⁵² Исто, XII, 1907, 21 (1/14. новембар), 174-176.
⁵³ Исто, XII, 1907, бр. ?
⁵⁴ Исто, XIV, 1909, бр. 14 (16/29. јули), 113.

⁵⁵ Штампано. Штампарија М. А. Славуја – Ваљево. 26 стр. Један од ретких примерака ове једночинке, који се налази у Народној библиотеци у Београду, а потиче из „Библиотеке Јована Ј. Бабић, професора“, што се види на печату.

⁵⁶ *Књижевне белешке*, Правда, VI, 1909, бр. 215 (6. август), 3. Да ће драма изаћи из штампе објавио је лист *Труба* Андре Гавриловића (II, 1909, бр. 94, 13. јули, 1).

⁵⁷ *Књижевне принове*, IV, 1909, бр. 16 (16/29, август), 128. Ове године, као и 1910. и 1911. био је овлашћени сакупљач претплате за овај часопис у Ваљево. На драму се осврнуо и лист *Труба* Андре Гавриловића (II, 1909, бр. 134, 25. август, 2) истичући њену моралну тенденцију.

⁵⁸ II, 1909, бр. 11 (октобар-новембар), 172-174; III, 1910, бр. 3 (фебруар), 207-208; бр. 14 (фебруар), 224; бр. 15 (март), 239; бр. 16 (април), 252-254. Лист је издавао и уређивао Јово Ђ. Ковачевић.

⁵⁹ Врач погађач, IV, 1899, бр. 1 (1/13. јануар), 7.

⁶⁰ *Књижевно одељење Матице српске држало је 19. авг. (1. септ.) 1906. редовну седницу*, Браник, XXII, 1906, бр. 188 (24. август/6. септембар), 3.

⁶¹ Х., *Један књижевни конкурс без резултата*, Српски књижевни гласник, XIV, 1933, књ. XXXVIII, бр. 2 (16. јануар), 157.

⁶² *Драмски конкурс Управе Народног позоришта у Сарајеву*, бр. 24 (14. јуни), 4.

⁶³ Филип Васић трговац преминуо је 23. јуна 1900 у Београду у 67 години живота и сахрањен у Ваљево 25. јуна. Ожалошћени. Симка, супруга; синови: Драгутин, Милутин, Светолик, Чедомир и Дамњан и ћерка Перка.

⁶⁴ Народне новине, II, 1901, бр. 15 (15. јануар), 2: „Ових дана отвориће у Ваљево, свом месту рођења, самосталну радњу г. Светолик Ф. Васић – Васко, познат вредан и интелигентан трговачки помоћник у Београду“.

⁶⁵ Н., *Светолик Ф. Васић*, Глас Ваљева, 4. II 1934, 4; 3. Ранковић, *Писац Светолик Ф. Васић*, Напред, 7. II 1986, 5.